

ประวัติศาสตร์และศิลปกรรมท้องถิ่นวัดโพธิ์ชุม บ้านนาโคก อำเภอมืองเลย จังหวัดเลย
History and Folk Arts of Wat Pho Chum in Ban Na Khok,
Muang Loei District, Loei Province

ชลธิชา แถวบุญตา¹และธีระวัฒน์ แสนคำ²

Chonticha Taewboonta and Teerawatt Sankom

บทคัดย่อ

วัดโพธิ์ชุม บ้านนาโคก ตำบลศรีสองรัก อำเภอมืองเลย จังหวัดเลย ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2460 เป็นศาสนสถานประจำชุมชนบ้านนาโคก ซึ่งจากการศึกษาผ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะพบว่า บริเวณบ้านนาโคกเคยเป็นชุมชนโบราณมาก่อน แต่ถูกทิ้งร้างไป ต่อมาจึงมีการสร้างชุมชนขึ้นมาใหม่ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 โดยมีการสร้างวัดโพธิ์ชุมขึ้นเป็นศูนย์กลางและเป็นศาสนสถานประจำชุมชนภายในวัดโพธิ์ชุมมีโบสถ์คอนกรีตที่ได้รับการผสมผสานด้านศิลปกรรมไทย ลาว ล้านนาและญวน สร้างเสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ.2509 ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะพื้นบ้านล้านนาจำนวน 3 องค์ ถือเป็นอาคารที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นจังหวัดเลยเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการผสมผสานทางศิลปกรรมและเกิดจากความสามัคคีของชาวบ้าน

คำสำคัญ: วัดโพธิ์ชุม, ประวัติศาสตร์, ศิลปกรรมท้องถิ่น, บ้านนาโคก

Abstract

Wat Pho Chum, Ban Na Khok, Tambon Sri Song Rak, Muang Loei district, Loei province, was established around AD 1917. It is the important religious place of Ban Na Khok. A study through historical evidences and art history has shown that Ban Na Khok was the ancient community which was later abandoned and re-established again around late 18th to early 19th century. Wat Pho Chum was built along with the reestablishment of the village, as the center and the religious place of the community. Wat Pho Chum contains the concrete Ubosot, built in AD 1966, using a mixture of Thai, Lao, Lan Na and Yuan (Vietnamese) arts.

¹ครูผู้ช่วย โรงเรียนบ้านเลิง อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดเลย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

²กรรมการผู้รับผิดชอบหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

The stupa enshrined three Lanna stucco Buddha images. This Ubosot is considered the invaluable historical buildings and local arts of Loei province because it is a multi-artistic building and was built from the cooperation of the residents.

Keywords: Wat Pho Chum, History, Folk Arts, Ban Na Khok

ความนำ

พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเลยซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของชาวจังหวัดเลย ได้มีการพบร่องรอยชุมชนโบราณและแหล่งโบราณคดีสำคัญหลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนโบราณเมืองชายขาวที่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเลยตอนบนในเขตตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ซึ่งเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง เรื่องราวของชุมชนโบราณเมืองชายขาวปรากฏข้อมูลในเอกสารประวัติศาสตร์ชั้นต้นหลายชิ้น ทั้งเอกสารพงศาวดารของล้านช้างและพระราชพงศาวดารของไทย ปรากฏร่องรอยตำแหน่งที่ตั้งที่บ่งชี้ถึงความเป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่ มีซากโบราณสถานหลายแห่งที่สะท้อนถึงความรุ่งเรืองของชุมชนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-24

นอกจากชุมชนโบราณเมืองชายขาวแล้ว ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเลยยังมีชุมชนโบราณขนาดเล็กหรือชุมชนโบราณระดับหมู่บ้านกระจายอยู่ตลอดที่ราบลุ่ม โดยเฉพาะที่ราบลุ่มแม่น้ำเลยตอนกลาง เช่น ชุมชนโบราณบ้านก้างปลา ชุมชนโบราณบ้านนาอ้อ และชุมชนโบราณบ้านแฮ่ เป็นต้น แต่ทว่าข้อมูลพัฒนาการประวัติศาสตร์ของชุมชนโบราณเหล่านี้กลับยังไม่ได้ได้รับการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังและเป็นระบบตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ ทั้งที่ชุมชนโบราณหลายแห่งมีความสำคัญและมีความน่าสนใจทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และประวัติศาสตร์ศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนโบราณบริเวณบ้านนาโคก ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

ชุมชนบ้านนาโคก ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย แม้จากหลักฐานประวัติศาสตร์จะแสดงให้เห็นว่าเป็นชุมชนที่ตั้งขึ้นในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 แต่ในบริเวณชุมชนก็มีการพบร่องรอยโบราณสถานอันเกี่ยวข้องกับชุมชนโบราณในวัฒนธรรมล้านช้างราวพุทธศตวรรษที่ 22-24 และภายในวัดโพธิ์ชุมซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญของชุมชนบ้านนาโคก ยังมีสิมหรือโบสถ์เก่าแก่ที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของท้องถิ่น รวมทั้งพระพุทธรูปหลวงพ่อดำซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำริดศิลปะล้านช้างอิทธิพลศิลปะล้านนาอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งควรที่จะได้รับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักของชาวเมืองเลยและประชาชนทั่วไปเป็นอย่างดี

ที่ผ่านมา ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมของวัดโพธิ์ชุมยังไม่ได้ได้รับการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของชาวเมืองเลยและประชาชนทั่วไปมากนัก ผู้เขียนจึงได้พยายามที่จะศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัดโพธิ์ชุมจากเอกสารและหลักฐานประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด เป็น

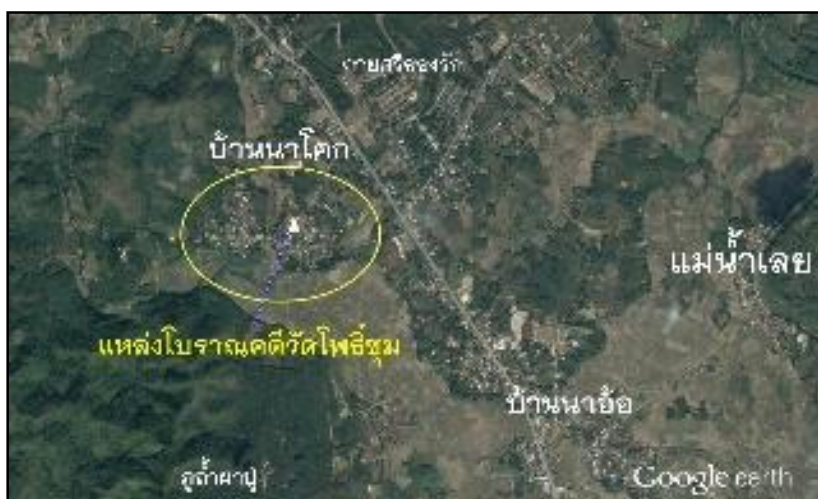
การเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลยให้พี่น้องชาวเมืองเลยและประชาชนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นจังหวัดเลยต่อไป

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวัดโพธิ์ชุม

1. สภาพภูมิศาสตร์และภูมินามของวัดโพธิ์ชุม

วัดโพธิ์ชุม ตั้งอยู่ในท้องที่บ้านนาโคก ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีเนื้อที่ประมาณ 5 ไร่ 1 งาน 30 ตารางวา มีลักษณะของพื้นที่เป็นรูปหกเหลี่ยมด้านไม่เท่า อาณาเขตทิศเหนือติดกับพื้นที่บ้านราษฎร์ ทิศใต้ติดกับถนนสาธารณะ ทิศตะวันออกกับพื้นที่บ้านราษฎร์ และทิศตะวันตกติดกับถนนสาธารณะ

ตำแหน่งที่ตั้งของวัดโพธิ์ชุมอาจกล่าวได้ว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดของเนินดินที่ตั้งชุมชนบ้านนาโคก ทำให้วัดโพธิ์ชุมมีลักษณะเป็นวัดที่อยู่กลางชุมชน มีบ้านเรือนราษฎร์แวดล้อมอยู่ทุกด้าน นอกจากนี้ ทางทิศใต้และทิศตะวันตกของวัดโพธิ์ชุมยังเป็นที่ราบลุ่มหุบเขาของลำห้วยน้ำพาน ซึ่งเป็นลำห้วยสาขาของแม่น้ำเลย แม่น้ำสายหลักของจังหวัดเลย จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ทำให้วัดโพธิ์ชุมมีความโดดเด่นสามารถมองเห็นศาสนสถานภายในวัดจากที่ราบรอบๆ ชุมชนในระยะไกลได้

ภาพที่ 1 ตำแหน่งที่ตั้งวัดโพธิ์ชุมจากภาพถ่ายดาวเทียม
(ปรับปรุงจาก : Google earth, ออนไลน์: 3 เมษายน 2561)

ที่มาของชื่อวัดโพธิ์ชุมนั้น ไม่ปรากฏแน่ชัดว่ามีที่มาอย่างไร บ้างก็ว่ามาจากในบริเวณวัดเคยมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ จึงเอาต้นโพธิ์ดังกล่าวเป็นหมุดหมายและใช้กำหนดเป็นชื่อวัดด้วย เนื่องจากเดิมนั้นมีการตั้งชื่อวัดว่า

“วัดโพธิ์ศรี” ต่อมาในช่วงที่พระปลัดสุวรรณ ธรรมรักขิต เป็นเจ้าอาวาสจึงมีการเปลี่ยนชื่อใหม่มาเป็น “วัดโพธิ์ชุม” เนื่องจากว่าชื่อวัดโพธิ์ศรีนั้นซ้ำกับชื่อวัดอีกหลายแห่งในจังหวัดเลย อาจทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสนในเกิดปัญหาเวลาทำเอกสารราชการต่างๆ (พระครูโพธิธรรมสโมธาน, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2561)

นอกจากนี้ ชาวบ้านนาโคกยังนิยมเรียกวัดโพธิ์ชุมว่า “วัดบ้าน” เนื่องจากเป็นวัดที่ตั้งอยู่ภายในชุมชนบ้านนาโคก คู่กับ “วัดป่า” หรือวัดป่านาโคกซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นภายหลัง และตั้งอยู่บริเวณป่าทางทิศเหนือนอกชุมชนบ้านนาโคก (คำหล้า ไชยศรีฮาด, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2561)

2. ประวัติความเป็นมาของวัดโพธิ์ชุม

วัดโพธิ์ชุมเดิมสันนิษฐานว่าเป็นเพียงที่พักสงฆ์ตั้งอยู่บนเนินสูงสุดกลางชุมชนบ้านนาโคก ด้วยบริเวณนี้มีการพบซากวัดร้างจึงทำให้มีพระสงฆ์เข้ามาพำนัก ต่อมาเมื่อมีราษฎรอพยโยกย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นก็ได้มีการพัฒนาบริเวณที่พักสงฆ์และสร้างเสนาสนะต่างๆ ขึ้นเป็นการถาวร เมื่อราวปี พ.ศ.2460 ดังปรากฏข้อมูลในหนังสือรับรองสภาพวัดโพธิ์ชุมของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย ที่ ลย 0030/41 ลงวันที่ 10 มกราคม 2555 ระบุว่า “...วัดโพธิ์ชุม บ้านนาโคก หมู่ที่ 2 ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ.2460 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ.2509 ซึ่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ได้ปกครองดูแลตลอดมาจนถึงปัจจุบัน”

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการก่อตั้งวัดโพธิ์ชุมขึ้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2460 และมีสภาพความเป็นวัดตามกฎหมายมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ทุกประการ

สำหรับการบริหารการปกครองวัดโพธิ์ชุม มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามและสามารถสืบค้นข้อมูลได้ ได้แก่ พระอาจารย์ทอง (ไม่ทราบฉายา), พระอาจารย์ศิลา ขนติโก, พระอาจารย์ทองสา (ไม่ทราบฉายา), พระอาจารย์ประสิทธิ์ ขนติโก, พระอาจารย์บุษบา (ไม่ทราบฉายา), พระอาจารย์เรืองศรี (ไม่ทราบฉายา), พระปลัดสุวรรณ ธรรมรักขิต, พระอาจารย์อินทร์ อุตตโร, พระอาจารย์เพ็ง สนตจิตโต, พระสมุห์อดิเทพ อภิญาโต (กรมการศาสนา, 2534) และมีพระครูโพธิธรรมสโมธาน (บุญส่ง มหาบุญโญ) เป็นเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

ภาพที่ 2 เสนาสนะสิ่งก่อสร้างที่สำคัญภายในวัดโพธิ์ชุม

3. โบสถ์วัดโพธิ์ชุม : มรดกทางศิลปกรรมท้องถิ่นของบ้านนาโคก

ภายในวัดโพธิ์ชุม บ้านนาโคก พื้นที่บริเวณกึ่งกลางของวัดเป็นที่ตั้งของศาสนสถานที่มีความเก่าแก่และสำคัญที่สุดของวัด นั่นก็คือ สิมหรือโบสถ์ซึ่งเป็นอาคารขนาดย่อม ศิลปะพื้นถิ่นอีสาน และมีความน่าสนใจในด้านศิลปกรรมเป็นอย่างยิ่ง

3.1 ประวัติการสร้างโบสถ์วัดโพธิ์ชุม

ภายหลังสงครามระหว่างสยามกับลาวในคราวศึกเจ้าอนุวงศ์สงบลง คงมีราษฎรบางส่วนกลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชุมชนบ้านนาโคก ต่อมาในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมาก็คงมีราษฎรอพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น ทั้งจากชุมชนต่างๆ ในเขตลุ่มแม่น้ำเลยและจากบริเวณใกล้เคียงที่อพยพเข้ามา จนทำให้ชุมชนบ้านนาโคกกลายมาเป็นชุมชนขนาดใหญ่ในปัจจุบัน

ภาพที่ 3 ลักษณะทางศิลปกรรมภายนอกของโบสถ์วัดโพธิ์ชุม

ด้วยความเป็นชุมชนเก่าแก่และขนาดใหญ่ดังกล่าวจึงทำให้ชุมชนบ้านนาโคกมีกำลังแรงงานและกำลังทรัพย์ที่สามารถสร้างสิมหรือโบสถ์ขึ้นมาประจำวัดในชุมชนได้ การมีโบสถ์ประจำวัดในชุมชนนั้นถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของมั่งคั่งของชุมชนที่ทัดเทียมกับชุมชนใกล้เคียง ทำให้โบสถ์วัดโพธิ์ชุมมีความสำคัญต่อชุมชนบ้านนาโคกในอดีตเป็นอย่างมาก

โบสถ์วัดโพธิ์ชุมมีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างค่อนข้างชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับโบสถ์ของวัดอื่นๆ ที่สร้างในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน โดยบริเวณผนังด้านหลังพระประธานภายในโบสถ์มีข้อความเขียนไว้หลังจากการทำพิธีผูกพัทธสีมาเมื่อ พ.ศ.2510 ว่า

“วันที่ 21 มกราคม 2508 หลวงพ่ออินทร์ อดุลโร บ้านปากหมาก
ผู้ใหญ่ใจ จำปาชัยศรี นายมุข พรหมศิริ ไวยาวัจจกร และทายาททายาทกลางมือตัดไม้
สร้างอุโบสถในวันพฤหัสบดี แรม 4 ค่ำ เดือนยี่ ถึงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ได้จ้างนายก็ฮ่วง
ชาตียนก้อฮูในวันพุธ ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 3 ถึงแปดพันสี่ร้อยราคา 8,000 บาทถ้วน
ถึงเดือน 9 ได้จ้างนายกอง จันลาศรี บ้านก้างปลา ตัดหลังคามุงแต้มลายะบายสี
เสร็จราคา 13,500 บาท รวมทั้งเครื่องอุปกรณ์ต่างๆ สิ้นเงิน 45,000 บาท ถึงวันที่
17-18-19 มีนาคม 2510 ได้พร้อมกันทำบุญมหาชาติและผูกพัทธสีมาฉลองพร้อม
ส่วนมุงบรได้นั้น หลวงพ่อพร้อมพระและเณรทำจนเสร็จ ทั้งลงทุนส่วนตัว 1,010
บาท ขออุทิศส่วนนี้จึ่งติดตามพวกข้าพเจ้าตราบเท่าถึงนฤพานเทญ”

ภาพที่ 4 ข้อความเกี่ยวข้องกับการสร้างโบสถ์วัดโพธิ์ชุมเขียนไว้ที่ผนังโบสถ์ด้านหลังพระประธาน

จากข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า โบสถ์วัดโพธิ์ชุมมีคุณค่าและความหมายต่อชุมชนบ้านนาโคกเป็นอย่างมาก เพราะเกิดขึ้นจากแรงศรัทธาของชาวบ้านที่สามัคคีกันรวบรวมทุนทรัพย์และแรงกายในการก่อสร้างโบสถ์หลังนี้ และจ้างช่างฝีมือในท้องถิ่นและใกล้เคียงมาดำเนินการจนทำให้โบสถ์มีความงดงาม ซึ่งสามารถสร้างเสร็จและทำการเฉลิมฉลองได้ในระยะเวลาเพียง 2 ปี สิ้นเงินทั้งหมดกว่า 67,510 บาท

เสวียน คำชมภู (สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2559) ชาวบ้านนาโคกได้ให้สัมภาษณ์ว่า ตอนที่สร้างโบสถ์หลังนี้ มีชาวบ้านจำนวนมากเข้าป่าตัดไม้ และขนทรายจากแม่น้ำมาใช้ในการก่อสร้าง ส่วนหนึ่งก็ช่วยกันขุดดินมาเผาทำอิฐ ชาวบ้านใกล้เคียง ทั้งบ้านนาอ้อ บ้านปากหมากก็มาช่วยกันเป็นลูกมือ

นอกจากตัวอาคารแล้วยังมีการมุงหลังคาคลุมบันไดและสิงห์ ซึ่งไม่ค่อยปรากฏในงานศิลปกรรมโบสถ์ในกลุ่มแม่น้ำเลย โดยมีข้อความที่พื้นซีเมนต์ใต้ท้องสิงห์ทางทิศใต้ มีอักษรจารึกข้อความไว้ว่า “20 ก.ย. 2509 คณะช่างทำโบสถ์ นายกอง จันลาศรี ศิลป์ นายชุมพล นายคำคิด นายสติ นายบัน จันลาศรี บ.กำเนิดเพชร จ.เลย” ซึ่งเป็นรูปแบบศิลปกรรมเฉพาะที่สร้างเพิ่มเติมก่อนที่จะมีการผูกพัทธสีมา

ภาพที่ 5 จารึกข้อความเกี่ยวข้องกับการสร้างโบสถ์วัดโพธิ์ชุมเขียนไว้ที่พื้นใต้ท้องสิงห์หน้าโบสถ์ทางด้านขวา

ตามข้อมูลประวัติวัดระบุว่า โบสถ์วัดโพธิ์ชุมได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2509 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 20 เมตร ยาว 40 เมตร และหลังจากผูกพัทธสีมาแล้วโบสถ์หลังนี้ก็ถูกใช้เป็นที่ประกอบสังฆกรรมของพระสงฆ์วัดโพธิ์ชุมและเป็นที่บรรพชาอุปสมบทกุลบุตรชาวบ้านนาโคกเรื่อยมา โดยทางพระสงฆ์และชาวบ้านได้ช่วยกันดูแลโบสถ์หลังนี้ให้อยู่ในสภาพดีเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

3.2 ลักษณะทางศิลปกรรมของโบสถ์วัดโพธิ์ชุม

โบสถ์วัดโพธิ์ชุมเป็นโบราณสถานสำคัญของวัดโพธิ์ชุม ชาวบ้านเรียกว่า “สิม” เป็นอาคารคอนกรีตวางผังแบบมีมุขหน้า แบบ 3 ช่วงเสาไม่รวมมุขหน้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้านหน้าทำซุ้มวงโค้ง 3 ซุ้ม พนักกระเบื้องทำเป็นแบบซีกกรงเว้นระยะห่าง ด้านข้างประดับซุ้มวงโค้งแบบฝีมืองานช่างญวน ซึ่งมักนิยมก่ออาร์คโค้งเหนือซุ้มประตู (วิโรฒ ศรีสุโร, 2536)

กรอบซุ้มหน้าต่างทำเป็นซุ้มบันแถลง ด้านล่างกรอบซุ้มประดับเป็นฐานรองแบบแข้งสิงห์ บานประตูและบานหน้าต่างทำด้วยไม้ แกะสลักลายเทพพนมและลายพันธุ์พฤกษา หลังคาซ้อนเทิบ 2 เทิบ ประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกาและหางหงส์ เหนือหลังคาทำเป็นปราสาทเพ็อง หลังคามุงด้วยกระเบื้องว่าวที่จากซีเมนต์ ซึ่งคล้ายผังแบบโบสถ์มาตรฐาน พ.ศ.2483 ที่กรมการศาสนาได้ออกกำหนดให้ใช้ทั่วประเทศ ใกล้เคียงกับผังโบสถ์เก่าวัดโพธิ์ศรีวิสัย ตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี (ขวลิต อธิปัตยกุล, 2556)

ภาพที่ 6 กรอบประตูของโบสถ์วัดโพธิ์ชุม

ส่วนสิ่งทีราວບັນໄດໂຮ່ນຳປະຕູທາງຂຶ້ນໂບສ໌ທຳດ້ວຍປູນປັ້ນຂ່າງລະ 1 ຕົວ ໂດຍທັງໄປຂອງສິ່ງທົດໂປຣຸ້ມມີ ລັກຊະທາງສິລປະກຣມຄ້າຍກັບສິ່ງທີ່ພົບຕາມສາສນສຖານໃນເຂດລ້ານນາ ລັກຊະລຳຕົວຍື່ນຫັ້ນໄປທາງທິດ ຕະວັນອອກ ແຕ່ຫັ້ນສ່ວນຫົວແລະຫົນຳເຂົາທາງບັນໄດ ຝັ່ງສິ່ງທົດດ້ວຍສີເຂື່ອນ ຟື້ນສີຂາວ ສ່ວນທີ່ເປັນເຄື່ອງປະດັບ ພູ່ ຂນແລະລວດລາຍບນລຳຕົວທາດ້ວຍສີເສື່ອນ

ສິ່ງທົດລັກຊະນະນີ້ເປັນລັກຊະນະຂອງສິ່ງທົດພຳທີ່ຈະມີລຳຕົວກ່ອນຂ່າງໃຫຍ່ຍັກຢູ່ ມັກຈະເປັນສີຂາວ ຂນສ່ວນຫົວຈະ ຂີ້ຕັ້ງຂຶ້ນຄ້າຍກັບເປລາໄຟ ແລະຂນແຜ່ງຄອຈະເປັນເປລາເຣື່ອງກັນລ່ງໄປເປັນຂັ້ນໆ ຮູຈຸມຸກໃຫຍ່ແລະບານເໝືອນໝູ ຂາ ຈະປະດັບດ້ວຍລາຍຄ້າຍກັບເປລາໄຟ ທາງຍາວຕ່ຽງພູ່ມັກຈະຕັດຕັ້ງດ້ວຍລາຍກັນກ ມັກຈະສ້າງໄວ້ຕາມປະຕູເຂົ້າວັດ ຫຼືທາງເຂົ້າອາຄາຣ ທີ່ມີການສ້າງຢ່າງແຜ່ງຫຼາຍໃນດິນແດນລ້ານນາຫຼັງຈາກທີ່ອຳນາຈັກລ້ານນາຕັດເປັນປະເທດ ຣາຊຂອງພຳແລະໃນຂ່ວງທີ່ມີຂາວພຳແລະຂາວໄທໃຫຍ່ເຂົ້າມາທຳປາໄມໃນຣາວປາຍພຸທສຕວຣຸຊທີ່ 24 ຈົນຄື່ງຂ່ວງ ປາຍພຸທສຕວຣຸຊທີ່ 25 (ເຊຣຸ້ ດິງສັຍຸຊສີ, 2555) ເໝືອດ້ວຍສິ່ງທົດແລະບັນໄດທາງຂຶ້ນມີການຕໍ່ເຕີມມຸ່ງຫຼັງຄາຄຸມຊຶ່ງ ໄມ່ຄ່ອຍປາກກຸໃນງານສິລປະກຣມໂບສ໌ໃນລຸ່ມແມ່ນ້ຳເລຍ

ພຣະພຸທຣູປາຍໃນໂບສ໌ເປັນພຣະພຸທຣູປູນປັ້ນຈຳນວນ 3 ອຸ່ງ ພຣະພຸທຣູປູ່ງກັດກັງເປັນພຣະ ປຣະຖານປຣະຈຳໂບສ໌ມີຂາດຫົນຕັດກວ້າງ 1 ເມຕຣ ສູງ 1.30 ເມຕຣ ພຣະພຸທຣູປູ່ງກັດກັງຂາວມືພຣະປຣະຖານມີຂາດ ຫົນຕັດກວ້າງ 70 ເສນຕີເມຕຣ ສູງ 1.08 ເມຕຣ ແລະພຣະພຸທຣູປູ່ງກັດກັງຂາວມືພຣະປຣະຖານມີຂາດຫົນຕັດກວ້າງ 70 ເສນຕີເມຕຣ ສູງ 1.05 ເມຕຣ ທຸກອຸ່ງເປັນພຣະພຸທຣູປູນປັ້ນປາງມາຣີຊີ ພຣະວຣກາຍຣະບາຍສີຂາວ ສ່ວນຈີວຣະບາຍ ສີເສື່ອນ ຈີວຣມີລັກຊະນະເປັນຣີ້ວແບບຣຣມຊາຕີ ສັງຂາກຸເປັນຣີ້ວ ຍັກເວັ້ນອຸ່ງກັງຂາວມືພຣະປຣະຖານ ຂມວດພຣະ ເຄສາເຄັກແຫລມ ພຣະຣັຊມີທັງສາມອຸ່ງທຳດ້ວຍໄມ້ແກະສັດເປັນທຣງເປລາສູງ

ภาพที่ 7 พระพุทธรูปประธานภายในโบสถ์วัดโพธิ์ชุม

พระพุทธรูปในโบสถ์วัดโพธิ์ชุมมีลักษณะทางพุทธศิลป์ที่คล้ายคลึงกับพระพุทธรูปปูนปั้นหลายองค์ในเขตจังหวัดน่าน เช่น พระประธานในโบสถ์วัดพระธาตุเขาน้อย อำเภอเมืองน่าน พระพุทธรูปปางมารวิชัย 2 องค์หน้าพระประธานซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืนปางเปิดโลก วัดบุญยืน อำเภอเวียงสา พระประธานในโบสถ์วัดหนองแดง อำเภอเชียงกลาง และพระประธานในโบสถ์วัดต้นแหลง อำเภอปัว ซึ่งสององค์หลังเป็นพระพุทธรูปศิลปะไทลื้อ

ภาพที่ 8 พระพุทธรูปปูนปั้นภายในโบสถ์วัดโพธิ์ชุม

ผู้เขียนสันนิษฐานว่าพระพุทธรูปในโบสถ์วัดโพธิ์ชุมชนน่าจะได้รับอิทธิพลจากพระพุทธรูปศิลปะพื้นบ้านล้านนาที่พบในบริเวณลุ่มแม่น้ำเลย ในเขตตำบลนาอ้อ ตำบลเมืองและตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย ซึ่งมีช่างพื้นบ้านจากเมืองน่านได้เข้ามารับจ้างก่อสร้างศาสนสถานในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 โดยเริ่มสร้างโบสถ์วัดศรีจันทร์ บ้านนาอ้อ ซึ่งอยู่ติดกับบ้านนาโคกเป็นแห่งแรก (ล้อม จ้องคำ, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2558) จึงทำให้พระประธานในโบสถ์วัดโพธิ์ชุมมีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปศิลปะพื้นบ้านล้านนา และมีการพบพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะพื้นบ้านล้านนาอีกหลายองค์ตามโบสถ์วัดต่างๆ ในเขตตำบลนาอ้อ ตำบลศรีสองรัก ตำบลเมือง และตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย (ธีระวัฒน์ แสนคำ, 2559) ซึ่งอยู่ในละแวกเดียวกับวัดโพธิ์ชุม

บทส่งท้าย

โบสถ์วัดโพธิ์ชุมก็ถือเป็นงานศิลปกรรมที่ถูกสร้างขึ้นด้วยฝีมือของนายช่างพื้นบ้านที่เป็นคนอีสาน หลากหลายเผ่าพันธุ์ที่เดินทางไปมาหาสู่กันบนแผ่นดินที่ราบสูง นำความรักความรู้อันสูงส่งด้วยงานฝีมือทางช่าง ทั้งที่สร้างขึ้นเพื่อใช้กับตัวเองและถวายเป็นพุทธบูชา เป็นความงามที่บริสุทธิ์ผุดผาดไร้มาयाคติใดใด มีแต่หัวใจงดงามที่ถ่ายทอดฝีมือลงไปในงานศิลปกรรม มิใช่เพียงคนเดียว หากแต่ร่วมมือกันอย่างเหนียวแน่นหลายสิบหลายร้อยคน ผสานกลมกลืนทั้งความคิดและฝีมือ ออกมาเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ส่งงามมาจนถึงรุ่นลูกหลาน

องค์ความรู้หรือข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับวัดโพธิ์ชุมและชุมชนบ้านนาโคก ไม่ว่าจะเป็นจากเนื้อหาวิธีการที่ผู้เขียนศึกษาหรือนักวิชาการและผู้สนใจคนอื่น ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ชาวบ้านนาโคกควรนำไปตั้งคำถามต่อผลการศึกษา แล้วต่อยอดขยายผลการศึกษาและบูรณาการโดยแปลงองค์ความรู้เหล่านั้นมาเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นให้มั่นคงและยั่งยืน ผู้เขียนเชื่อว่าการบูรณาการองค์ความรู้และแนวคิดต่างๆ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นคงไม่ยากเกินไปสำหรับชุมชนสถานศึกษา วัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะร่วมมือกันบูรณาการ อันจะเป็นการนำมาซึ่งความภาคภูมิใจร่วมกันของชาวจังหวัดเลย มีความมั่นคงทางด้านวิถีวัฒนธรรมและนารายได้เข้ามาสู่ท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2534). *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 10*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คำหล้า ไชยศรีฮาด. (2561, 3 มีนาคม). สัมภาษณ์โดยธีระวัฒน์ แสนคำ. ผู้ใหญ่บ้านบ้านนาโคก ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.
- ชลิต อธิปัตยกุล. (2556). *สัญญาในอีสาน: ความโยงใยพัฒนาการจากที่มา ที่ไปและสิ้นสุดในห้วงมิติเวลาบนภาคอีสานของประเทศไทย*. อุดรธานี: เต้า-โล่.
- เชษฐ ติงสัชชวลี. (2555). *เจดีย์ในศิลปะพม่า-มอญ: พัฒนาการทางด้านรูปแบบตั้งแต่ศิลปะศรีเกษตรถึงศิลปะมณฑล*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2555.

ธีระวัฒน์ แสนคำ. (2559). ศิลปะพื้นบ้านล้านนาในกลุ่มแม่น้ำเลย. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 4(1), 36-59.

พระครูโพธิธรรมสโมธาน (บุญส่ง มหาบุญโญ, พลสัมฤทธิ์). (2561, 5 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดยธีระวัฒน์ แสนคำ. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชุม ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.

ล้อม จ้องกำ. (2558, 16 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดยชลธิชา แถวบุญตา. ปราชญ์ท้องถิ่นบ้านนาอ้อ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.

วิโรฒ ศรีสุโร. (2536). *สิบอีसान*. ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เสวียน คำชมภู. (2559, 25 มกราคม). สัมภาษณ์โดยชลธิชา แถวบุญตา. ชาวบ้านนาโคก ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.